

ПОЧАТКОВА ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У ШВЕЙЦАРІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ

УДК 374(379.8).94(4)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.344549>

Микола Галів, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7068-3124>
Ельвіра Джалілова, кандидат медичних наук,
доцент кафедри “Нормальна анатомія”
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7745-3663>

ПОЧАТКОВА ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У ШВЕЙЦАРІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ

У статті розкрито історичний досвід розбудови системи початкової військової підготовки в Швейцарії. З'ясовано, що традиція загальновійськової підготовки дітей і молоді у Швейцарії почала формуватися ще в другій половині XVIII ст., коли в різних німецькомовних містах були засновані перші кадетські корпуси – добровільні організації, які об'єднували дітей віком 10–15 років для позашкільних занять, що включали певні військові тренування. Найбільш масова поява кадетських осередків у Швейцарії припала на 1848 – 1874 рр., коли було створено 105 підрозділів кадетів. У другій половині XIX ст. кадетська організація отримала важливого конкурента, якими стали гімнастичні клуби, що пропагували шкільну гімнастику як підготовчу програму для армії. У приватних і державних школах поступово запроваджувалася гімнастика як обов'язкова дисципліна. Зрештою федеральний військовий закон 1874 р. визначив гімнастику в школах обов'язковою підготовчою загальновійськовою програмою для хлопців 10–15 років. Наприкінці XIX – на початку XX ст. кількість кадетських корпусів різко зменшилася. В середині XX ст. зі шкільних програм зникли військові курси, а гімнастика позбавилася мілітарних ознак. Законом 1972 р. на федеральному рівні впроваджувалася програма “Молодь + Спорт”, яка мала на меті остаточно демілітаризувати систему спортивно-гімнастичної освіти і фізичного виховання. Реалізація зазначеної програми за останні півстоліття дала можливість на необхідному рівні фізично і психологічно готувати швейцарську молодь до обов'язкової військової служби. Водночас у Швейцарії розбудовано модель громадянської освіти, яка системно впроваджується на усіх освітніх рівнях і спрямовується на формування громадянських компетентностей, зокрема й розуміння важливості військової або альтернативної служби.

Ключові слова: Швейцарська Конфедерація; початкова загальновійськова підготовка; кадетські корпуси; програма “Молодь + Спорт”; громадянська освіта.

Літ. 14.

Mykola Haliv, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the History of Ukraine and Law Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7068-3124>
Elvira Dzhaliлова, Ph.D. (Medicine),
Associate Professor of the Normal Anatomy Department,
Lviv Danylo Halyskiy Medical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7745-3663>

INITIAL MILITARY TRAINING OF CHILDREN AND YOUTH IN SWITZERLAND: HISTORICAL EXPERIENCE AND PRESENTATION

The article reveals the historical experience of developing the system of initial military training in Switzerland. It is found that the tradition of general military training of children and youth in Switzerland began to take shape in the second half of the 18th century, when the first cadet corps were founded in various German-speaking cities – voluntary organizations that united children aged 10–15 for extracurricular activities, which included certain military training. The most massive appearance of cadet centers in Switzerland fell between 1848 – 1874, when 105 cadet units were created. In the second half of the 19th century. The cadet organization gained an important competitor in the form of gymnastics clubs, which promoted school gymnastics as a preparatory program for the army. Gymnastics was gradually introduced as a mandatory discipline in private and state schools. Eventually, the federal military law of 1874 defined gymnastics in schools as a mandatory preparatory general military program for boys aged 10–15. In the late 19th and early 20th centuries, the number of cadet corps decreased sharply. In the middle of the 20th century, military courses disappeared from school programs, and gymnastics lost its military features. The 1972 law introduced the “Youth + Sports” program at the federal level, which was aimed at completely demilitarizing the system of sports and gymnastics education and physical education. The implementation of this program over the past half-century has made it possible to prepare Swiss youth physically and psychologically for compulsory military service.

ПОЧАТКОВА ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У ШВЕЙЦАРІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ

at the necessary level. At the same time, a model of civic education has been developed in Switzerland, which is systematically implemented at all educational levels and is aimed at the formation of civic competencies, including an understanding of the importance of military or alternative service.

Keywords: *Swiss Confederation; initial combined military training; cadet corps; Youth + Sports program; civic education.*

Постановка проблеми. У зв'язку з російсько-українською війною громадськість та уряд України зосередили увагу на модернізації початкової загальновійськової підготовки школярів – учнів старших класів середньої школи. При цьому звернули увагу на системи передвійськової підготовки низки країн, які мають тривалий досвід розбудови власних збройних сил. Однією з таких держав є Швейцарська Конфедерація, мобілізаційний потенціал якої (близько 2 млн. вояків) один із найбільших в Європі. Швейцарія, зберігаючи нейтралітет, водночас має потужну систему загальної оборонної підготовки. Вивчення досвіду швейцарських шкіл показує, що військова підготовка не зводиться лише до стрілецьких чи стрійових вправ, а поєднується з вихованням відповідальності, колективної згуртованості, поваги до держави. Водночас у системі освіти Швейцарії велику увагу приділяють початковим медичним знанням учнів, фізичній культурі молоді. Швейцарська модель підтверджує: підготовка молоді до оборони не лише посилює обороноздатність, але й загалом робить суспільство більш стійким до криз. Використання деяких елементів швейцарського досвіду в Україні сприятиме вдосконаленню низки компонентів національної безпеки. Зважаючи на це, вважаємо необхідним дослідити історичний досвід розбудови системи початкової військової підготовки в Швейцарії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації початкової військової підготовки у системи шкільної та позашкільної освіти аналізували К. Е. Маккой, Дж. Лю, О. Нафталі, В. Маккініс, Дж. Вестхаймер, Т. Соаяна, Ч. Ван, К. Журба. Історичну ретроспективу загальновійськової підготовки школярів у Швейцарії окреслили Л. Бургенер [4], С. Енджел [6], К. Люті [11], М.Е. Фурер [7] тощо. Українські вчені О. Остапенко та М. Тимчик, М. Зубалій, К. Гуз та Н. Кононец, М. Ковба досліджували питання військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації між Росією і Україною. Допризовну військову підготовку юнаків в Україні характеризував В. Глушук. Історичні аспекти реалізації початкової військової підготовки в Україні і за кордоном висвітлювали М. Галів, Р. Бурдяк, О. Свйонтик [1; 2; 3] та ін.

Мета статті – розкрити історичний досвід розбудови системи початкової військової підготовки в Швейцарії.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в середній шкільній освіті Швейцарії не існує жод-

них офіційних курсів військової підготовки чи військової освіти. Жодна з формальної шкільної програми не включає предметів, які б містили хоча б такі елементи початкової військової підготовки як стрільба, тактика, стрійовий вишкіл. Проте шкільна освіта Швейцарії мала досвід реалізації різних форм початкової загальної військової підготовки.

Наприкінці XVIII ст. в різних німецькомовних швейцарських містах були засновані перші сучасні кадетські корпуси, які враховували французький досвід, але не були пансіонатами. Вони пропонували хлопцям віком 10–18 років проводити воєнізовані заняття кілька годин на тиждень під військовим наглядом. Навчання не обмежувалося володінням зброєю, а мало на меті виховувати синів патріціїв та городян поруч із школою. До 1798 р. під патронатом високопосадовців було сформовано дев'ять кадетських корпусів у Цюриху, Аарау, Шаффхаузені, Вінтертурі, Берні та Базелі [4, 2].

Під час Гельветійської республіки (1798–1803), держави-сателіта Французької революції, декілька кадетських корпусів було скасовано, але засновано два нових (Цюрих, Аарау). У роки перебування Швейцарії під протекторатом Наполеона (1803–1815) створено 14 корпусів, зокрема в нових кантонах Во, Ааргау, Граубюнден та Санкт-Галлен. Навіть Йоган Генріх Песталоцці у своєму інституті в Івердоні (1805–1825) заснував кадетський корпус, в якому хлопчики з 10 років виконували вправи з гвинтівкою і носили просту форму. З 1815 до 1848 рр. було створено 39 кадетських корпусів, навіть у невеликих містах. Зазвичай, вони об'єднували 10–15-річних учнів середніх шкіл, які ще не отримували уроків фізичного виховання. Кадети вважалися основою для подальшого поповнення кантональних армій, тренувалися у своїх школах, а їхні паради на молодіжних фестивалях та святкуваннях, таборах та польових кухнях, і, нарешті, маневри та постановочні битви приваблювали великі натовпи глядачів [4, 2–3].

Найбільш масова поява кадетських осередків у Швейцарії припала на 1848–1874 рр., коли сусідні європейські країни активно воювали поміж собою. У цей час було створено 105 підрозділів кадетів. До 1874 р. кількість кадетських корпусів зросла до понад 150 завдяки федеральним субсидіям на закупівлю спорядження. Патріотичні настрої місцевих ініціаторів та різні війни в сусідніх країнах сформували політичний фон для піднесення кадетського руху. Військова підготовка кадетів здійснювалася під керівництвом офіцерів і включала стрільби, маршовий вишкіл і маневри [11].

Прикладом участі державних властей у розбудові кадетської організації може слугувати кантон Шаффхаузен. На основі шкільного закону від 20 грудня 1850 р., який передбачав військову освіту молоді, в кантоні було прийнято закон про кадетів (30 травня 1854 р.). Згідно з ним, усі учні віком від 11 років підлягали “кадетському обов’язку” за умови, що в школі навчалася щонайменше 40 хлопців. Кадетська форма мала оплачуватися батьками, а спорядження, зброя та навчання – муніципалітетами. Стаття 9 передбачала, що військове навчання мало тривати щонайменше три години на тиждень, але жодним чином не повинно було обмежувати роботу школи. Дисципліна кадетів регулювалася шкільними правилами. Покарання могли включати пониження на посаді або навіть виключення, при цьому загальний нагляд покладалася на кантональне військове управління, а дисциплінарні заходи – на шкільну раду як орган влади. Важливе значення мало положення, за яким закінчення повного чотирічного курсу кадетської підготовки з позитивним атестатом звільняло хлопців від піхотної рекрутської школи. Кадетські ж офіцери мали можливість бути прийнятими як кандидати в офіцери другого класу після приєднання до армії у віці 20 років [4, 3].

У другій половині XIX ст. кадетська організація отримала важливого конкурента, якими стали гімнастичні клуби, що активно поширювалися в європейських містах і пропагували шкільну гімнастику як підготовчу програму для армії [11]. У приватних і державних школах поступово запроваджувалася гімнастика. У Швейцарії в 1854 році П. Г. Кліас, а потім інші вчителі гімнастики, запропонували трактувати шкільну гімнастику як програму підготовчої військової підготовки. Крім того, гімнастичні вправи були впроваджені як обов’язкова форма тренування солдатів в армії. У 1862 р. Йоганн Нігелер опублікував “Керівництво з гімнастичного навчання для швейцарських федеральних військ” [13]. Федеральна військова асоціація (офіцерів), яка збиралася в Лугано 1861 р., обговорила питання про поєднання військового навчання з державною освітою і особливо з гімнастикою. Зрештою, вчителі гімнастики виступили проти залучення дітей до кадетських корпусів, наголошуючи на потребі поширення гімнастики в школах. Заснована у 1858 р. Швейцарська асоціація вчителів гімнастики відкинула традицію організації кадетів у школах і висунула вимогу впровадження гімнастики як військової підготовки у всіх школах. Такі ідеї підтримали й деякі урядовці федерального рівня [4, 5].

Зрештою новий федеральний військовий закон 1874 р. визначив гімнастику в школах обов’язковою підготовчою військовою програмою для хлопців 10–15 років. Молодші вчителі повинні були пройти навчання в рекрутських школах, де ознайомлюва-

лися з методикою гімнастики. Юнаки віком 15–20 років, тобто від часу закінчення школи до вступу до армії, повинні були отримати передвійськову підготовку, забезпечення якої покладалося на адміністрації кантонів [4, 5]. Після цього, кількість кадетів почала неухильно зменшуватися, оскільки учні шкіль відтепер проходили початкову гімнастичну військову підготовку у школах.

Передбачена законом 1874 р. довійськова підготовка для юнаків 15–20 років в основному не проводилася з огляду на відсутність коштів у бюджетах кантонів. У цьому випадку ініціативу проявили військові. Офіцери з Цюриха, а потім з інших кантонів, почали у 1884 р. проводити довійськову підготовку як спрощений та популярний варіант кадетської підготовки. На відміну від звичайних кадетів, юнакам під час довійськової підготовки видавали боєприпаси та спорядження від федерального уряду: пальто, пояс, сумку для набоїв, кашкет та зброю. У кантоні Берн 1895 р. на ці курси, що проводилися військовослужбовцями, зарахували приблизно 1000 юнаків, програма підготовки яких включала 32 години гімнастики зі зброєю, 23 години польової служби та 25 годин навчання стрільби. Зрідка проводилися військові маневри та марші, церемоніальні огляди, паради. Відзначимо, що кадетські корпуси працювали за схожою програмою, але вони не отримували боєприпасів і активніше залучалися до участі в різноманітних локальних святкуваннях і фестивалях [4, 6].

Зростання ролі гімнастики у передвійськовій підготовці юнаків проявилася у запровадженні під час набору до армії в 1904 р. іспиту з гімнастики, який включав стрибки у довжину, підняття штанги та біг на 80 метрів [7]. На початку XX ст. активізували свою діяльність дві громадські організації – Федеральна гімнастична асоціація та Швейцарська стрілецька асоціація. Вони чинили тиск на політичну владу, вимагаючи допустити їх до участі у передвійськовій підготовці, яка була б модифікована відповідно до їхніх побажань. Звісно, вони ці організації мали й практичні мотиви, адже задоволення їхніх вимог дало б змогу їм отримувати федеральні субсидії та збільшити кількість членів за рахунок юнаків [4, 7].

У листопаді 1907 р. було схвалено новий федеральний військовий закон, який передбачав довійськову підготовку дітей та юнаків у двох вікових групах: 1) шкільна гімнастика для хлопців віком від 7 до 15 років, яку повинні були організувати і забезпечити власті кантонів під наглядом федерального уряду; 2) спортивно-мілітарна підготовка для 15–20-річних юнаків на таких курсах: а) курси гімнастики, які проводилися Федеральною асоціацією гімнастики та її місцевими секціями; б) курси юних стрільців Швейцарської стрілецької асоціації; в) курси “народних кадетів”, які згодом були передані

ПОЧАТКОВА ВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У ШВЕЙЦАРІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СЬОГОДЕННЯ

Швейцарській асоціації унтер-офіцерів. Однак, іспит з гімнастики під час набору до армії залишався основним випробувальним елементом, що одразу ставило саме гімнастичні курси Федеральною асоціацією гімнастики у більш привабливе становище для юнаків [4, 7].

Попри це діяльність кадетського руху продовжувалася. У 1907 р. в 13 кантонах, переважно в Берні, Ааргау та Цюриху, нараховувалося 8861 “народних кадетів”, а також 55 корпусів з 6931 кадетом. Майже усі вони навчалися в середніх школах, більшість з яких мали вік від 13 до 16 років [12]. Однак у міжвоєнний період парамілітарну кадетську організацію нещадно критикували ліві політичні сили. Вже у міжвоєнний період більшість кадетських корпусів припинили свою діяльність або ж переорієнтувалися винятково на спортивні заняття. У 1936 р. кадетські корпуси, які ще збереглися у Швейцарії, заснували Федеральну кадетську асоціацію (ФКА) [11]. Вона налічувала до 48 корпусів (у 1955 р.) і близько 7000 кадетів (у 1941 р.) [4, 8].

Певні зміни очікували і на передвійськову підготовку для юнаків. Постанова про добровільну передвійськову підготовку (1909 р.), яка була значно розширена в 1928 р., просувала програми, що пропонувалися різними громадськими організаціями. Деякі з них конкурували одна з одною, як-от програма передвійськової гімнастики, що пропонувала Швейцарська гімнастична асоціація, та програма передвійськової підготовки від Швейцарського офіцерського товариства. У 1937 р. Федеральна військова адміністрація представила проєкт централізованої передвійськової підготовки для новобранців віком від 16 до 19 років. Проєкт передбачав три обов'язкові курси: передвійськову гімнастику, курси молодших стрільців та передвійські курси для придатних до служби в армії. Однак проєкт було відхилено кантонами у 1940 р. Відтак з'явилася нова Постанова про передвійськову підготовку (1941 р.), яка зробила акцент на підготовці інструкторів. Під керівництвом новоствореного Центрального управління попереднього навчання, гімнастики, спорту та стрільби, тренування розпочалися 1944 р. у новоствореній Федеральній школі гімнастики та спорту. До 1971 р. понад 50 000 людей, які цікавилися спортом, завершили підготовчі курси. Добровільні підготовчі курси включали вправи, табори, курси зі спортивно-технічними заняттями, а також щорічні тести на досягнення професійної майстерності [7].

Федеральний закон 1972 р. про гімнастику та спорт став справжнім поворотним моментом, припинивши державну підтримку усіх різновидів початкової військової підготовки. У кантоні Ааргау, де все ще існували найбільш військово-орієнтовані корпуси, вони були розформовані. У кантонах Берн, Цюрих, Шаффхаузен, Фрібург та Во кадет-

ські організації збереглися і зосередилися на шкільному спорті, а також розпочали набір дівчат до своїх лав. На 1986 р. ФКА налічувала 13 корпусів (Бургдорф, Горген, Гуттвіль, Лангенталь, Лангнау-ім-Емменталь, Майлен, Муртен, Шаффхаузен, Штефа, Тун, Ве́ве, Вінтертур та Цюрих), у яких виховувалося 2512 кадетів [4, 8].

Щороку ФКА проводить “федеральні кадетські дні”. Це дводенний захід, який відбувається щовесня у містах, де діють кадетські корпуси. На цьому заході всі кадетські корпуси Швейцарії зустрічаються та змагаються один з одним у музичних та спортивних дисциплінах. Між кадетами існує здорове та чесне суперництво, яке завжди призводить до захопливих зустрічей. Приблизна програма “федеральних кадетських днів” включає змагання з легкої атлетики з багатоборства (біг на 60/80 м, стрибки у висоту, стрибки у довжину, метання м'яча, штовхання ядра та біг на 1000 м), парад маршового оркестру та міський пробіг, спортивні турніри (футбол, флорбол, волейбол, гандбол), човникові естафети, концерти [5].

Законом 1972 р. на федеральному рівні впроваджувалася програма “Молодь+Спорт” (Jugend+Sport), яка не мала винятково військового спрямування. Вона мала на меті демілітаризувати систему спортивно-гімнастичної освіти і фізичного виховання та поширити спортивні тренування на обидві статі. Слід відзначити, що військові курси зникли зі шкільної навчальної програми у 1947 р., а навчання володінню озброєнням – фізичне виховання в поєднанні з навчанням стрільби – зникло ще до 1934 р. [6]. У 2004 р. 377 200 хлопців та 212 800 дівчаток навчалися на 47 700 курсах та таборах, серед яких найпопулярнішими дисциплінами були футбол (162 400 учасників), зимові види спорту (137 400) та табори відпочинку (84 200) [7]. У 2019 р. в Швейцарії діяли вже 81 937 курсів і таборів, які відвідували 1 081 164 дітей [9].

Підготовку інструкторів здійснює Швейцарський федеральний інститут спорту Маглінген (структурний підрозділ Бернського університету прикладних наук), який підтримується федеральним урядом та урядами кантонів. Широкий спектр освітніх програм та програм підвищення кваліфікації забезпечує поглиблену підготовку інструкторів та гарантує їхню обов'язкову безперервну освіту. У 2004 р. приблизно 105 500 інструкторів “Jugend+Sport” мали дійсний сертифікат з одного або кількох із 75 видів спорту [7]. У 2023 р. програму “Молодь+Спорт” на різних курсах і в таборах реалізовували 182 654 інструктори [10].

Загалом реалізація програми “Молодь+Спорт” дає можливість на необхідному рівні фізично і психологічно підготувати швейцарську молоді до обов'язкової військової служби, яка триває 18–21 тиждень. Водночас у Швейцарії розбудовано модель

громадянської освіти, яка системно впроваджується на усіх освітніх рівнях. Так, у початковій школі, яка охоплює дітей 6–12 років, громадянська освіта зазвичай поєднується з предметами “Навколишній світ”, “Історія”, “Географія”, а також уроками про культуру та суспільство. Діти вчаться основам демократії, правам людини, співпраці, взаємоповазі та правилам спільного життя. Значну увагу приділено практичним аспектам: часто використовуються ігри, групові обговорення, рольові вправи. Згідно з програмою “Навчальний план 21”, яка діє в німецькомовних кантонах Швейцарії, передбачає реалізацію міждисциплінарної теми “Політика, демократія та права людини”, яка спрямована на формування соціального співіснування та взаємодію з громадою. Учні досліджують різні форми суспільства, традиції та світогляди, обговорюють їхнє походження та зміни, а також вчаться розуміти історичний, соціальний та політичний контексти. Вони також досліджують політичні процеси, вчаться розуміти основні елементи демократії та розглядають права людини та їх значення. Учні також вчаться формувати власну думку та взаємодіяти зі шкільною громадою [8].

У нижчій середній школі громадянська освіта у різних кантонах викладається як окремий курс або інтегрується в історію та географію. Учні вивчають державний устрій Швейцарії, роль кантонів і громад, принципи прямої демократії, виборчі процеси, права та обов’язки громадян. При цьому використовуються активні методи: учні беруть участь у дебатах, симуляціях виборів, проєктах на місцевому рівні. У вищій середній школі (гімназії, професійні школи) відбувається поглиблене вивчення громадянсько-політологічних питань. Увага приділяється політичним інститутам, міжнародним організаціям (особливо ролі Швейцарії у світі), економічним і правовим засадам. Особливі акценти ставляться на розвиток критичного мислення: учні аналізують сучасні суспільні проблеми (екологія, міграція, соціальна справедливість), вчаться аргументувати й дискутувати. Вчителі та дирекції шкіл іноді організовують відвідування учнями парламенту чи зустрічі з місцевими політиками. Як зазначили К. Віс та А. Летшер, особливу роль у формуванні громадянської компетентності відіграють класні ради (Class Councils), участь школярів в яких сприяє посиленню соціальної згуртованості класу, підтримці дисципліни, вихованню демократичних громадян, розвитку комунікативних здатностей, розвитку демократичної шкільної культури та розв’язанню конфліктів [14]. Таким чином, громадська освіта в Швейцарії має на меті не лише надати знання, але й виховати активного громадянина, здатного брати участь у демократичному житті країни.

Висновки. Отже, традиція загальновійськової підготовки дітей і молоді у Швейцарії почала фор-

муватися ще в другій половині XVIII ст., коли в різних німецькомовних швейцарських містах були засновані перші кадетські корпуси. Це були добровільні організації, які об’єднували дітей віком 10–15 років для позашкільних занять, що передбачали певні військові тренування. Найбільш масова поява кадетських осередків у Швейцарії припала на 1848–1874 рр., коли було створено 105 підрозділів кадетів. У другій половині XIX ст. кадетська організація отримала важливого конкурента, якими стали гімнастичні клуби, що пропагували шкільну гімнастику як підготовчу програму для армії. У приватних і державних школах поступово запроваджувалася гімнастика як обов’язкова дисципліна. Зрештою федеральний військовий закон 1874 р. визначив гімнастику в школах обов’язковою підготовчою загальновійськовою програмою для хлопців 10–15 років. Наприкінці XIX – на початку XX ст. кількість кадетських корпусів різко зменшилася. В середині XX ст. зі шкільних програм зникли військові курси, а гімнастика позбавилася мілітарних ознак. Законом 1972 р. на федеральному рівні впроваджувалася програма “Молодь+Спорт”, яка мала на меті остаточно демілітаризувати систему спортивно-гімнастичної освіти і фізичного виховання. Реалізація зазначеної програми за останні півстоліття дала можливість на необхідному рівні фізично і психологічно готувати швейцарську молодь до обов’язкової військової служби. Водночас у Швейцарії розбудовано модель громадянської освіти, яка системно впроваджується на усіх освітніх рівнях і спрямовується на формування громадянських компетентностей, а також й розуміння важливості військової або альтернативної служби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галів М., Бурдяк Р. Початкова загальновійськова підготовка в Литовській Республіці (початок XXI ст.): роль Литовського Стрілецького Союзу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 88. Том 1. С. 25–38.
2. Галів М., Свйонтик О. Освіта як складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: правові засади, проблеми, досвід і завдання. *Молодь і ринок*. 2023. № 3 (211). С. 25–31. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.277194
3. Галів М., Фролов М., Онищак В. Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець XX – початок XXI ст.): нормативно-правове забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 86. Том 1. С. 29–40.
4. Burgener L. Kadetten in der Schweiz. *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*. 1986. Nr. 10. S. 1–8.
5. Eidg. Kadettentage. 2025. URL: https://kadetten.clubdesk.com/kvs/kvs/eidg_kadettentage
6. Engel S. Youth and sport: in the service of your country? 2024. URL: https://blog.nationalmuseum.ch/en/2024/06/youth-and-sport-in-the-service-of-your-country/?utm_source=chatgpt.com
7. Furrer M. E. Militärischer Vorunterricht. *Historisches Lexikon der Schweiz*. 2008. URL: <https://hls-dhs-dss.ch/articles/008702/2008-11-13/>

8. Geschäftsstelle der deutschsprachigen EDK-Regional-konferenzen. 2018. URL: <https://www.lehrplan21.ch/sites/default/files/Uebersichten/Politische%20Bildung%20im%20Lehrplan%2021.pdf>

9. J+S-Statistiken 2019. *Jugend und Sport*. URL: <https://www.jugendundsport.ch/de/js-statistiken-2019>

10. J+S-Statistiken 2023. *Jugend und Sport*. URL: <https://www.jugendundsport.ch/de/js-statistiken-2023>

11. Lüthi C. Kadetten. *Historisches Lexikon der Schweiz*. 2021. URL: <https://hls-dhs-dss.ch/articles/008700/2021-01-11/>

12. Müller J.-J. Militärischer Vorunterricht und Kadetten in der Schweiz. *Reclam's Universum*. 18 Juni 1908, 905–909.

13. Niggeler J. Anleitung zum Turnunterricht für die eigen. Truppen, Theil I: Freiübungen, Winterthur, Bleuler, 1862.

14. Wyss C., Lötscher A. Class Counsils in Switzerland: Citizenship Education in Classroom Communities. *Journal of Social Science Education*. 2012. Vol. 11. Nr 3. P. 44–64. URL: https://1library.net/article/history-of-citizenship-education-in-switzerland.qoree07q?utm_source=chatgpt.com

REFERENCES

1. Haliv, M. & Burdiak, R. (2025). Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka v Lytovskii Respublitsi (pochatok XXI st.): rol Lytovskoho Striletskoho Soiuзу [Initial combined military training in the Republic of Lithuania (early 21st century): the role of the Lithuanian Rifle Union.]. *Current issues of the humanities*. Issue 88. Vol. 1. pp. 25–38. [in Ukrainian].

2. Haliv, M. & Sviontyk, O. (2023). Osvita yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh suchasnoi rosiiskoukrainskoi viiny: pravovi zasady, problemy, dosvid i zavdania [Education as a component of the national security of Ukraine in the conditions of the modern Russian-Ukrainian war: legal principles, problems, experience and tasks]. *Youth & market*. No. 3 (211). pp. 25–31. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.277194 [in Ukrainian].

3. Haliv, M., Frolov, M. & Onyshchak, V. (2025). Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka v Ukraini (kinets XX – pochatok XXI st.): normatyvno-pravove zabezpechennia [Initial combined military training in Ukraine (late 20th – early 21st century): regulatory and legal support]. *Current Issues in the Humanities*. Issue 86. Vol. 1. pp. 29–40. [in Ukrainian].

4. Burgener, L. (1986). Kadetten in der Schweiz [Cadets in Switzerland]. *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift – General Swiss Military Journal*. Nr. 10. S. 1–8. [in German].

5. Eidg. Kadettentage [Federal Cadet Days]. (2025). Available at: https://kadetten.clubdesk.com/kvs/kvs/eidg_kadettentage [in German].

6. Engel, S. (2024). Youth and sport: in the service of your country?. Available at: https://blog.nationalmuseum.ch/en/2024/06/youth-and-sport-in-the-service-of-your-country/?utm_source=chatgpt.com [in English].

7. Furrer, M.E. (2008). Militärischer Vorunterricht [Military Preparatory Training]. *Historisches Lexikon der Schweiz*. Available at: <https://hls-dhs-dss.ch/articles/008702/2008-11-13/> [in German].

8. Geschäftsstelle der deutschsprachigen EDK-Regional-konferenzen [Office of the German-speaking EDK regional conferences]. (2018). Available at: <https://www.lehrplan21.ch/sites/default/files/Uebersichten/Politische%20Bildung%20im%20Lehrplan%2021.pdf> [in German].

9. J+S-Statistiken 2019 [Y+S statistics 2019]. *Jugend und Sport*. (2019). Available at: <https://www.jugendundsport.ch/de/js-statistiken-2019> [in German].

10. J+S-Statistiken 2023 [Y+S statistics 2023]. *Jugend und Sport*. (2023). Available at: <https://www.jugendundsport.ch/de/js-statistiken-2023> [in German].

11. Lüthi, C. (2021). Kadetten [Cadets]. *Historical Dictionary of Switzerland*. Available at: <https://hls-dhs-dss.ch/articles/008700/2021-01-11/> [in German].

12. Müller, J.-J. (1908). Militärischer Vorunterricht und Kadetten in der Schweiz [Military Preparatory Training and Cadets in Switzerland]. *Reclam's Universum*. 18 Juni. S. 905–909. [in German].

13. Niggeler, J. (1862). Anleitung zum Turnunterricht für die eigen [Instructions for Gymnastics Lessons for Your Own]. Truppen, Theil I: Freiübungen, Winterthur, Bleuler, 1862. [in German].

14. Wyss, C. & Lötscher, A. (2012). Class Counsils in Switzerland: Citizenship Education in Classroom Communities. *Journal of Social Science Education*. Vol. 11. Nr 3. pp. 44–64. Available at: https://1library.net/article/history-of-citizenship-education-in-switzerland.qoree07q?utm_source=chatgpt.com [in English].

Стаття надійшла до редакції 02.09.2025

“Нехай той, хто не може досягти бажаного, бажає досяжного”.

Леонардо да Вінчі
італійський математик, художник, науковець

“Треба вчити не думкам, а міркувати”.

Іммануїл Кант
німецький філософ

“Довіра – ознака мужності, і вірність – свідчення сили”.

Марія фон Ебнер-Ешенбах
баронеса, австрійська письменниця

